

ZVUKOVÁ STRÁNKA JAZYKA

Na väčších rečových celkoch, akými sú slovo, spojenia slov a veta, sa prejavujú zvukové vlastnosti reči. Spoločne tieto vlastnosti nazývame **prozodické vlastnosti reči**.

Sú to: **melódia, prestávka, tempo, sila hlasu, prízvuk, dôraz,**

MELÓDIA

- je tónové vlnenie hlasu
- každá veta má svoj priebeh
- v slovenčine máme tri typy koncovej vetnej melódie:
 - a) **klesavá melódia**
 - nachádza sa v oznamovacích vetách (Ďakujem.), v rozkazovacích vetách (Vyberte si!), v opytovacích vetách doplňovacích, začínajúcich zámenom a odpovedať treba na ne celou vetou (Kto rozbil okno?)
 - b) **stúpavá melódia**
 - nachádza sa v opytovacích vetách zisťovacích, odpovedáme na ne slovami áno/nie (Rozbil si okno?)
 - c) **polostúpavá melódia**
 - nachádza sa vo vetách alebo medzi vetami, kde je prestávka, alebo v prerušených vetách, naznačuje, že informácia bude pokračovať (Nech sa páči, tu je jedálny lístok. Vravel som...)

PRESTÁVKA

- je prerušenie ústneho prejavu na istý čas
- v slovenčine rozoznávame:
 - a) **prirodzenú prestávku** (fyziologickú) – je vyvolaná potrebou nadýchnuť sa
 - b) **významovú prestávku** (sémantickú) – nachádza sa:
 - na hranici viet, kde sa píše bodka, otáznik, výkričník (Zletel komár na býka. // Príťažký?// Kdežeby! //)
 - na miestach, kde sú slová alebo vety oddelené čiarkou („Ako som necítil, / že si priletel, / tak nepocítim, / ani keď odletíš.“ //)
 - vo vete s priamou rečou („Urob, / ako myslíš,“ / hovorí pokojne býk. //)
 - po osloveniach a citoslovciach (Janka, / čo robíš? Ejha, / tuším som mu príťažký. //)
 - za dlhšími úsekmi vety (V jedno pekné ráno / sadol komár na veľkého býka. //)
- kratšia prestávka sa zaznačuje grafickým znamienkom: /
- dlhšia prestávka sa zaznačuje grafickým znamienkom: //

TEMPO REČI

- je rýchlosť, ktorou vyslovujeme slabiky, slová, vety, celé ústne prejavy
- tempo súvisí s obsahom toho, čo hovoríme a pri akej príležitosti to hovoríme (slávnostné prejavy majú pomalšie tempo, bežný rozhovor rýchlejšie)

SILA HLASU

- vyjadruje vzťah hovoriaceho k obsahu reči, k situácii a k adresátovi (počúvajúcemu)
- závisí od prostredia a vzdialenosti medzi komunikujúcimi

PRÍZVUK (SLOVNÝ PRÍZVUK)

- je výraznejšie vyslovenie slabiky
- v slovenčine sa prízvuk nachádza zvyčajne na prvej slabike slova (**rok, padal, vodopád**)
- v štvorslabičných a viacslabičných slovách je hlavný prízvuk na prvej slabike slova a vedľajší na druhej alebo tretej slabike od konca (**liečivému, povýšene, usilovali sa**)
- Ak je pred slovom jednoslabičná predložka, prízvuk zvyčajne prechádza na predložku (**o_rok, cez_deň**), vtedy predložku vyslovujeme spolu so slovom splývavo (**pod_skalou, do_Dunaja**),
ALE: po **zdravie** – nevyslovujeme splývavo, preto nie je prízvuk na preložke, ale na prvej slabike slova
- Z jednoslabičných slov sú neprízvučné:
 - **tvary slovesa byť** – som, si, je, sme, ste, sú, bol
 - **tvary zámen** – mi, ti, si, mu, jej, ma, ťa, sa, ho, ju, nám, vám, im, nás, vás, ich
(tvary slovesa a krátke tvary zámen vyslovujeme spolu s predchádzajúcim slovom: **ja_som, Dunaj_je, išla by_ho hľadať**)
 - **spojky** – a, i, aj, že, keď
 - **častice** – by, až, len, či
(jednoslabičné spojky a častice vyslovujeme spolu s nasledujúcim slovom: **a_to bol môj braček**)
- Ak sa stretne viac neprízvučných slov vedľa seba, prvé z nich sa vysloví prízvučne (koľko **si_už** ľudí, išla **by_ho** hľadať)

DÔRAZ (VETNÝ PRÍZVUK)

- s dôrazom vo vete vyslovujeme významovo najdôležitejšie slovo, ktoré chceme zvýrazniť
- v pokojnej reči je dôraz na poslednom slove vo vete: Kedysi dávno sa po dedinských stoloch páralo perie.
- ak vo vete meníme dôraz, veta nadobudne nový význam:

Otec kúpil synovi drahé auto.
Otec kúpil synovi drahé auto.
Otec kúpil synovi drahé auto.
Otec kúpil synovi drahé auto.
Otec kúpil synovi drahé auto.

RYTMUS

- je pravidelné striedanie skupín slabík, z ktorých jedna je vždy výraznejšia ako ostatné
- v reči vzniká, ak sa pravidelne striedajú prízvučné a neprízvučné slabiky
- 2/4 rytmus vzniká, ak sa strieda jedna prízvučná a jedna neprízvučná slabika
- 3/4 rytmus vzniká, ak sa strieda jedna prízvučná a dve neprízvučné slabiky